

FREMTIDENS BESKÆFTIGELSE I GARTNERIERHVERVET PÅ FYN

ANALYSEGRUNDLAG OG BILAG

UDFØRT FOR ARBEJDSMARKEDSRÅDET FYN 2004

Kim Faurschou, FACO
Søren Bøgede Andersen, HMC

1. ANALYSEGRUNDLAGET

1.1 *Erhvervets udvikling i hovedtræk*

I analysen af mulighederne for jobvækst i Fyns Amt er især set på erhvervets strukturelle udvikling, konkurrenceforholdene over det seneste

1.2 *Erhvervsstrukturen*

Erhvervsstrukturen vil blive beskrevet i tre hovedområder, antallet af virksomheder, arealet og sektorregnskabet. I et efterfølgende afsnit vil virksomhederne blive behandlet separat, således at de to afsnit samlet giver et billede af strukturerne.

Antal virksomheder

Gartnerierhvervet i Danmark bestod i 2003 af ca. 1.470 virksomheder med produktion af prydplanter og spiselige afgrøder. Heraf producerede de 365 potteplanter. Som det fremgår af TABEL 1 er antallet af producenter faldende med 30 % over en periode på fem år. Procentvis faldt antallet af væksthusholdninger mest (31 % - 34 %), mens frilandsproducenterne gik mindre tilbage i antal. (13 % - 25 %). Samme tendens ses i Holland Kilde: (27)

Der er store forskelle imellem væksthusholdninger og frilandsgartneri, der ofte er landbrug, der dyrker grøntsager eller frugt og bær på en del af arealet. Planteskolerne indtager en særstilling, idet de store plantebeholdninger oftest ikke kan realiseres over en kort periode

TABEL 1. Udvikling i antal virksomheder med gartneriproduktion i Danmark					
	1999	2000	2001	2002	2003
	Antal virksomheder				
Væksthusholdning					
Grøntsager	135	133	117	100	93
Potteplanter	552	520	470	457	365
(Index)	100	95	85	81	66
Frilandsproduktion					
Grøntsager	244	196	201	174	198
Frugt & Bær	312	292	270	277	272
Planteskoleplanter	239	215	190	182	180
(Index)	100	88	83	79	81
Gartnerierhvervet antal i alt:	2.073	1.811	1.753	1.569	1.470
(index)	100	87	84	75	70

Kilde: Fødevareøkonomisk Institut

Sammenholdes oplysningerne fra Fødevareøkonomisk Instituts undersøgelser med oplysningerne fra Danmarks Statistik, Væksthustællingen (som bl.a. præsenteres på (10)), er der en mindre uoverensstemmelse mellem oplysningerne. Væksthustællingen angiver hhv. 707 og 633 virksomheder totalt i hhv. 1999 og 2002 mod Fødevareøkonomisk Instituts hhv. 687 og 557 virksomheder. Forskellene kan i stort omfang forklares ved, at Væksthustællingen ikke medtager gartnerier med et væksthusholdningsareal under 1.000 m². Den

seneste oplysning om antallet af disse små virksomheder er fra 1990, hvor ca. 300 hørte til kategorien. Hovedparten af disse virksomheder eksisterer med stor sandsynlighed ikke mere. Forskellene i oplysningerne er dog så små, at de ikke påvirker hovedkonklusionerne.

Antallet af aktive planteskoler kan ses ud fra Dansk Planteskoleejerforenings årlige medlemsfortegnelser. Da foreningen omfatter mere end 80 % af de aktive planteskoler, giver udviklingen i foreningens medlemstal et godt billede af erhvervets udvikling (se TABEL 2

TABEL 2. Udvikling i antallet af planteskoler der er medlem af Dansk Planteskoleejerforening

Årstal	Medlemmer i alt	Aktive medlemmer
1986 ^{1/8}	215	189
1988 ^{1/4}	231	202
1989 ^{1/4}	229	196
1990 ^{1/4}	210	174
1992 ^{1/4}	172	(20 på Fyn)
1993 ^{1/4}	163	(21 på Fyn)
1994 ^{1/4}	163	130 (19 på Fyn)
1995 ^{1/4}	162	127 (18 på Fyn)
1996 ^{1/4}	155	122
1997 ^{1/4}	155	117
1998 ^{1/4}	154	116
1999 ^{1/4}	156	114
2000 ^{1/4}	145	106
2001 ^{1/4}	142	109
2002 ^{1/4}	129	97
2003 ^{1/4}	125	90
2004 ^{1/4}	122	83

Kilde: Dansk Planteskoleejerforenings medlemsfortegnelse fra årene 1986-2004.

TABEL 3 viser, at udviklingen i antallet af virksomheder med gartneriproduktion i Fyns Amt følger de samme tendenser som i resten af landet – med en kraftig reduktion i antallet af virksomheder. Antallet af væksthuseproducenter reduceres med 18 %, hvorimod antallet af frilandsproducenter går tilbage med 11 %.

TABEL 3. Udvikling i antal virksomheder med gartneriproduktion i Fyns Amt					
	1999	2000	2001	2002	2003
	Antal virksomheder				
Væksthusproduktion	287	305	294	277	236
(Index)	100	106	102	96	82
Frilandsproduktion	339	276	279	282	305
(Index)	100	82	82	83	89
Gartnerierhvervet antal i alt:	626	581	573	559	543
(index)	100	92	91	89	86

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut (særkørsel november 2004 + egne beregninger).

Erhvervet består ikke kun af de producenter, som er medregnet i ovenstående tabeller. Der findes en række handelsled og underleverandører af serviceydelser, transporter, hjælpeprodukter, anlæg etc.

For at sikre et overblik over alle disse virksomheder, samt for at sikre, at de officielle opgørelser over antallet af virksomheder nu også var rimeligt, blev der gennemført to – tæt sammenhængende - analyser. Den første tog udgangspunkt i Købmandsstandens Oplysningsbureaus oversigter over alle danske virksomheder. Den anden var gennemførelsen af 100 telefoninterviews med fynske gartnerivirksomheder. Begge undersøgelser underbyggede de ovenfor opgjorte antal virksomheder.

Antallet af virksomheder varierer meget mellem de enkelte kilder, hvilket især skyldes forskelle i definitioner og registreringer. Soges der i Købmandsstandens Oplysningsbureau efter planteskoler på Fyn, viser tallene, at 74 virksomheder er registrerede som planteskoler. En nærmere gennemgang af disse virksomheder viser desuden, at kun 32 af dem har ansatte. En lignende søgning efter virksomheder inden for frugt og bær i Fyns Amt viser, at 28 ud af de registrerede 149 virksomheder har ansatte.

Arealet

Antallet af virksomheder belyser en side af erhvervets produktions- og beskæftigelsesmuligheder. Da en reduktion i antallet af virksomheder kan opvejes af udvidelser i de tilbageværende virksomheder, er det naturligt at se på størrelsen af virksomhederne.

Størrelsen af gartnerivirksomheder opgøres traditionelt i produktionsareal, jfr. TABEL 4

TABEL 4. Gartneriarealet i Danmark						
Målt i hektar						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Væksthus						
Grøntsager	134	128	131	131	130	129
Potteplanter	383	385	389	379	377	376
Friland						
Grøntsager	7.345	7.067	7.148	7.463	7.081	6.854
Frugt og bær	6.775	6.521	6.693	7.026	7.381	7.188
Planteskole	3.261	2.997	2.925	2.866	2.817	2.600

Kilde: Danmarks Statistik Landbrugs- og gartneritællingen.

Samlet har arealet med gartneriprodukter i perioden 1997 til 2002 som helhed været svagt faldende.

I TABEL 5 vises den tilsvarende udvikling i gartneriarealet i Fyns Amt.

TABEL 5. Gartneriarealet i Fyns Amt pr. sektor og totalt i ha					
	1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri					
Gartneri, friland	135	116	127	217	168
Friland i alt	341	347	291	511	599
Væksthus	278	270	270	275	254
Frilandsgartneri					
Gartneri, friland	3.635	3.871	3.952	3.582	4.674
Friland i alt	5.364	6.112	6.298	5.681	9.524
Væksthus	3	2	3	3	1
Totalt for alle grupper					
Gartneri, friland	3.770	3.986	4.079	3.799	4.842
Friland i alt	5.704	6.459	6.589	6.191	10.122
Væksthus	282	272	273	279	255

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

For Fyns Amt er den væsentligste konklusion, at arealet med væksthuse efter en stabil periode i årene 1999 til 2002 er blevet reduceret med ca. 21 hektar i 2003. Arealerne på friland er i samme periode blevet øget.

Udviklingen i gartneriernes størrelse ses endnu klarere, når tallene fra TABEL 5 bliver omregnet pr. gartneri, som vist i TABEL 6. Gennemsnits væksthusegartneriet er f. eks. steget fra at være på 9.685 m² i 1999 til at være på 10.775 m² i 2003.

I TABEL 8 nedenfor er vist den geografiske fordeling af væksthusearealet. 64 % af potteplantearealet i Danmark, og 36 % af væksthusegrøntsagsarealet findes i Fyns Amt. Der er 262 ha eller 53 % af det samlede areal i Danmark på 491 ha.

Danmarks væksthuseareal har været stabilt igennem de senere år, og er i international sammenhæng relativt små. Sammenlignes med markeder som der konkurreres med, er især udviklingen i det hollandske potteplanteareal med sine ca. 1.800 ha en trussel.

TABEL 8. Arealets geografiske fordeling i Danmark 2002

Målt i 1.000 m ²					
	Østlige øer	Fyn	Århus Amt	Øvrige Jylland	Hele landet
1000 m ² væksthuse					
Væksthuseareal med					
Potteplanter	301	1.944	501	28	3.029
Udplantningsplanter	109	173	61	77	420
Grøntsager	65	428	53	50	1.179
Snitblomster og -grønt	39	32	7	6	84
Andet	75	45	32	44	196
Væksthuseareal i alt:	1.172	2.623	655	459	4.909

Kilde: Danmarks Statistik, væksthustællingen 2002

Arealbenyttelsen i Fyns Amt gennem årene 1989 til 2002 er beskrevet i TABEL 9.

TABEL 9. Arealbenyttelse Fyns Amt - opdelt pr. virksomhed

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2002
Væksthuse: Kvm pr. virksomhed											
Grøntsager	570	870	807	508	789	882	652	634	956	1.113	1.298
Potteplanter	1.968	2.225	2.402	2.462	2.572	2.700	2.478	3.078	2.954	2.745	3.552
Snitblomster, småplanter m.v.	115	122	70	58	149	143	268	112	78	94	356
I alt	2.653	3.217	3.279	3.076	3.510	3.725	3.398	3.824	3.988	3.952	5.206
Friland: Ha pr. Virksomhed											
Grøntsager	2,4	2,1	1,62	2,22	1,96	1,59	1,6	1,75	2,34	3,15	2,32
Blomster og løg	0,31	0,19	0,009	0,1	0,25	0,23	0,12	0,1	0,18	0,07	3,19
Frugt og bær	2,39	2,76	2,31	2,38	2,43	2,95	3,21	2,71	2,15	2,61	1,01
Planteskole	0,51	0,38	0,38	0,48	0,35	0,41	0,58	0,56	0,52	0,67	0,28
Landbrugsafgrøder	4,31	3,34	2,76	3,9	3,91	4,25	4,64	3,51	3,75	3,86	4,28
I alt	9,92	8,77	7,16	9,08	8,9	9,43	10,15	8,63	8,94	10,36	11,08

Kilde: Gartneriregnskabsstatistikken 1989-1998/99. Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomisk Institut. www.sjif.dk. Gartneriregnskabsstatistik 2002. De resterende år i gartneriregnskabsstatistikken er opgjort anderledes, og er ikke geografisk opdelt.

Sektorregnskab¹

Et sektorregnskab beskriver, hvilken værdi der skabes, hvor stor faktorindsats der er medgået, og hvor stor en rest, der har været til aflønning af arbejde og kapital.

Sektorregnskabet fremkommer ved at benytte oplysninger om det samlede areal fra Danmarks Statistiks landbrugs- og gartneritælling og enhedsoplysninger fra FØI's regnskabsstatistikker. Produktværdien er således det samlede areal ganget med det gennemsnitlige udbytte i kroner. Udbyttet er så vidt muligt eksklusiv intern omsætning i det enkelte gartneri, mens det derimod ikke er muligt at fradrage intern omsætning mellem gartnerier i sektoren. Størrelsen af de enkelte omkostningsposter fremkommer som omkostningstypens andel af bruttoudbyttet i regnskabsstatistikken ganget med det totale areal.

TABEL 10. Sektorregnskab for gartneri

mio. kr.	1997	1998	1999	2000	2001	2002 *
Produktionsværdi	4.241	4.044	4.236	4.494	4.437	4.525
- heraf potteplanter	2.576	2.389	2.459	2.566	2.556	2.623
- heraf væksthushgrønsager	378	411	455	502	471	474
- heraf frilandsgrønsager	488	504	496	585	573	600
- heraf frugt og bær	205	195	207	229	229	254
- heraf planteskole	594	546	618	613	607	574
El-salg fra gartneriet	132	202	161	175	194	193
Tilskud el-salg	30	47	40	40	33	33
Generelle tilskud	44	44	39	37	28	27
PRODUKTIONSVÆRDI inkl. tilskud	4.448	4.336	4.477	4.746	4.694	4.780
Frø, løg og stiklinger	493	474	453	490	511	508
Planteavlsmkostninger	588	587	643	620	623	622
Energi	418	414	432	561	551	501
Salgsomkostninger	186	188	198	223	233	231
Andre omkostninger	454	475	499	495	478	481
Varer og tjenester	1.834	1.825	1.893	2.059	2.073	2.041
Ejendomsskat	8	8	7	7	12	12
Grønne afgifter 1)	56	59	73	70	71	67
BRUTTOFAKTORINDKOMST	2.550	2.444	2.505	2.610	2.539	2.660
Afskrivninger	393	404	410	421	406	407
NETTOFAKTORINDKOMST	2.158	2.040	2.095	2.189	2.133	2.252
Lønnet arbejdskraft	1.257	1.184	1.338	1.365	1.330	1.304
NETTORESTINDKOMST	901	855	757	823	802	948

* Skøn for 2002.

Note: Gartnerierhvervet er i denne forbindelse defineret som de fem hoveddriftsformer, der er nævnt i tabellen. Mindre driftsformer som champignon, snitblomster og blomster på friland er ikke medtaget.

1) CO₂-, SO₂- og rumvarmeafgift.

Kilde: Beregninger på FØI: Gartneriregnskabsstatistik, serie D, Økonomien i landbrugets driftsgrene, serie B og Danmarks Statistik: landbrugs- og gartneritællingen.

Kilde: (18) Vækst med Vilje, Fødevareøkonomisk Institut

Nettofaktorindkomsten, der skal dække løn til de ansatte og brugeren samt kapitalomkostninger, udgør herefter 36 % – 38 % af produktværdien inkl. tilskud. Hovedparten heraf – ca. 70 % af nettofaktorindkomsten anvendes til lønninger, hvorefter nettoestindkomsten, der bl.a. skal dække gartneriejerens egen arbejdsindsats, er de

¹ Bygger på ”Vækst med vilje”, Fødevareøkonomisk Institut

resterende 30 %. I kroner er nettoestindkomsten for gartnerierhvervet faldet fra 901 mio. kroner i 1997 til 814 mio. kroner i 2001, men antallet af arbejdstimer ydet af brugerfamilien er i samme periode også faldet.

1.3 Produktion, import, eksport og forbrugsudvikling.

Forbruget af de mest almindelige grøntsager produceret i Danmark, er steget med i gennemsnit 12 % fra år 2000 til 2003, og ligger på ca. 80 kg pr. indbygger. (Kilde: (9) Nr. 448, 2004). Forbruget af frugt og grøntsager pr. indbygger udgør i alt ca. 380 gram pr. dag (139 kg pr. år). Sundhedsstyrelsen (Kilde: (40), pressemeddelelse) anbefaler 600 gram pr. dag (219 kg pr. år), og arbejder bl.a. via kampagnen ”6 om dagen” på at øge forbruget. Målsætningen er 450 gram i 2007.

TABEL 11. Produktion, import, eksport og forbrug 2003 af grøntsager i Danmark

	Dansk høst	Import	Eksport	Forbrug I alt	Selvfor- syning i %	Forbrug pr. indbyg.
	Tons					Kg
Tomater	19.696	147.197	10.253	156.640	12,6	29,1
Gulerødder	54.623	11.249	2.403	63.469	86,1	11,8
Løg	53.014	14.083	16.726	50.371	105,2	9,4
Salat	19.370	24.535	1.743	42.162	45,9	7,8
Agurker	14.962	24.061	1.301	37.722	39,7	7,0
Spids-, hvid-, og rødkål	23.762	7.864	1.179	30.447	78,0	5,7
Blomkål og broccoli	6.658	10.806	1.035	16.429	40,5	3,0
Porrer	5.631	5.625	287	10.969	51,3	2,0
Kinakål	3.726	7.810	506	11.030	33,8	2,0
Rødbeder	6.394	1.592	1.500	6.486	98,6	1,2
Knoldselleri	3.023	1.199	11	4.211	71,8	0,8
Rosenkål	478	397	4	871	54,9	0,2
Ovenstående kulturer i alt:	211.337	256.418	36.948	430.807	49,1	80,0

Kilde: Danmarks Statistik, se vigtige noter til tallene direkte i kilden.

TABEL 11 viser forbruget af grøntsager: De vigtigste er tomater, gulerødder, løg, kål, salat og agurker. Selvforsyningsgraden med dansk produktion er i gennemsnit 49 %, men er stærkt varierende. Den er lavest for tomater. De fleste grøntsager kan dyrkes hele året rundt i Danmark. Selvforsyningsgraden er høj for løg, gulerødder, rødbeder m.fl., som kan høstes på maskine, er lette at lagre, og er transporttunge. Derfor kan de produceres og sælges lokalt til konkurrencedygtige priser.

1.4 Konkurrencesituationen

Som det fremgår, er der ikke en ret stor eksport af danske grøntsager, og eksporten er med nogle få undtagelser af mindre betydning. Årsagen hertil skal søges i det høje danske omkostningsniveau, og at Sydeuropa har et gunstigere klima. Der er i stigende grad import. Både de danske kæder, private grossister og de producentejede handelsled deltager i importen af såvel grøntsager, frugt og bær samt pottedplanter, planteskoleplanter og andre gartneriprodukter.

Udviklingen i forbruget af blomster og planter har i de sidste 10 år været forskelligt for de større markeder og på hjemmemarkedet. De største relative stigninger på markeder, som Danmark eksporterer til, har været at finde i Sverige, England og Tyskland, mens forbrugsudviklingen er stagneret på det danske og det franske marked. (Kilde: (5) side 4-5). Ca. 75 % - 80 % af den danske potteplanteproduktion eksporteres, og de vigtigste markeder er Tyskland, Sverige, England og Holland. Sidstnævnte, fordi Holland er handelsknudepunktet for blomsteromsætning i Verden. Konkurrenceevnen på potteplanteområdet er primært bestemt af levering, logistik, sortiment, produkt, pris, sælgere og kommunikation. (Kilde (5) side 9).

TABEL 12. Danmarks og Hollands eksport af potteplanter 1999 - 2004

Eksportværdi i mio. EURO	1999	2000	2001	2002	2003	(2004)
						(kun 10 mdr.).
Danmark	370,1	386,8	390,0	395,5	384,5	(281,6)
1999 = index 100	100,0	104,5	105,4	106,9	103,9	76,1
Holland	1.069,4	1.166,8	1.249,4	1.393,8	1.547,4	(1.377,9)
1999 = index 100	100,0	109,1	116,8	130,3	144,7	128,8
Samlet eksport NL og DK	1.439,5	1.553,6	1.639,4	1.789,3	1.931,9	(1.659,5)
1999 = index 100	100,0	107,9	113,9	124,3	134,2	115,3
Danmarks relative andel i %	34,6	33,2	31,2	28,4	24,8	(20,4)

Kilde: Afsætningsforeningen for Prydplanter, samt HBAGbloemen.

Danmarks eksport af gartneriprodukter er koncentreret om potteplanter. Iflg. TABEL 12 blev der i 2003 eksporteret for 384,5 mio. euro (2,857 mia. kr.).

Også planteskoleeksporten er betydelig med en værdi på 252 mio. kr. i 2003. Ifølge TABEL 11 udgjorde eksporten af grøntsager i 2003 28 mio. kr., og er reduceret til en tredjedel over de sidste fem år. Frugt og bær-eksporten har ligget stabilt omkring 24 mio. kr. i de sidste 5 år, og endelig er der registreret en snitblomst-eksport på ca. 40 mio. kr., som primært er reeksport. Kilde(10), tabel 13.

De fleste danske potteplanteeksportører er beliggende på Fyn, omkring Odense. De to største Gasa Group A/S og Bøg Madsen A/S udgør en dominerende andel, og har samlet en række mindre selskaber omkring sig med fælles logistikfunktioner. Der er i alt ca. 20 handelsled, der arbejder med afsætning af potteplanter. I alt beskæftiger disse inkl. vognmænd ca. 670 personer i Fyns Amt.

Hollandske og andre udenlandske importører er så småt begyndt at vise interesse for direkte indkøb i Danmark, ligesom en del danske gartnerier sælger via de to hollandske auktioner VBA og Flora Holland (Kilde (41)). Der er også begyndende salg via den tyske auktion NBV (29). Denne tendens ventes at blive forstærket, bl.a. fordi man i større gartnerier og producentsammenslutninger som f.eks. Group Unique og Living Colours m.fl. øger marketingindsatsen.

Generelt er der i potteplantesektoren meget løse afsætningsstrukturer, og alle handler i princippet med alle – både med lokalt producerede og importerede varer. Dette medfører en stor fleksibilitet, men er til nogen grad en hindring for en systematisk og slagkraftig dansk eksportindsats, og er med til at øge den interne konkurrence. På de vigtigste eksportmarkeder sker distributionen i stigende grad igennem havecenterkæder og dagligvareforretninger (supermarkeder), og denne andel udgør op imod 50 % af omsætningen. (Kilde: (45), august 2004, side 10). Denne udvikling kræver større kompetence inden for KAM (Key Account Management) i handelsselskaberne og de større gartnerier, som ønsker at handle direkte.

Set over de sidste mange år har Danmark, der er det næststørste potteplanteeksporterende land, mistet markedsandele til den største eksportør; Holland. Denne udvikling er dog accelereret markant i de seneste fem år. TABEL 12 viser, at hvor Danmarks relative andel af den Hollandske potteplanteeksport i 1999 udgjorde 34,6 %, så er den i 2003 faldet til blot 24,8 %, og i de første 10 måneder af 2004, er den nede på 20,4 %.

Udviklingen skyldes i følge interviews og andre kilder især den mislykkede fusion indenfor GASA Group, hvor den tilsigtede synergi i stedet har ført til manglende salg i bestræbelserne på at reducere et for højt omkostningsniveau. Et andet forhold er, at den hollandske produktion af potteplanter er steget betydeligt. Stigningen især er koncentreret om blomstrende potteplanter, som er den danske specialitet, og Holland har været bedre til at tilpasse sortimentet til efterspørgslen. (Kilde: (13)). Stigningen i potteplantearealet skyldes bl.a. et øget konkurrencepres på andre sektorer i Holland, som søger over i blomstrende potteplanter, hvor rentabiliteten har været bedre end i andre sektorer. (Kilde: (18)). Til sammenligning af produktionsvolumen, så har Holland et totalt areal på ca. 10.500 ha med væksthuse, hvor Danmark har ca. 500 ha svarende til kun 4,8 % heraf. Kilde: (10), tabel 1 og 16.

Også egenproduktionen på de store tyske marked er øget, og handlen er blevet bedre organiseret. Med fortsat svag tysk forbrugsudvikling og indførelse af den tyske vejskat "Maut'en" fra 1. januar 2005 er der udsigt til, at der vil være potteplanteproducenter, der får stigende økonomiske problemer – ikke kun i Danmark. (Kilde: (30), side 5). Den tyske "Maut" vurderes i gennemsnit at medføre en meromkostning til transport på 12 % - 13 %. (28)

Produktionen af planteskoleprodukter udgør ca. 524 mio. kr. årligt, og værdien har været stabil mellem 5-600 mio. kr. i de seneste fem år. (Kilde (10) tabel 9).

1.5 Gartnerivirksomhederne

Virksomhederne beskrives ud fra produktionsværdi, driftsresultat, udbytte, ejendomsstruktur og energiforsyning m.m. og analysen kompletterer billedet af den samlede erhvervsstruktur.

Produktionsværdi

Produktionsværdien har været konstant gennem de seneste år, hvilket skal ses i forhold til den hollandske vækst i samme periode Kilde: (10).

TABEL 13. Produktionsværdi af gartneri i Danmark. 1999 til 2003

	1999	2000	2001	2002	2003*)
I mio. kr.					
Væksthussektoren	2.929	2.850	2.924	3.037	3.009
Grøntsager	421	388	443	475	418
Snitblomster og –grønt	104	92	74	69	77
Potteplanter	2.404	2.370	2.407	2.493	2.514
Frilandssektoren	1.142	1.162	1.202	1.085	1.169
Grøntsager	428	402	409	445	355
Frugt og bær	197	218	195	184	170
Planteskoleprodukter**)	517	542	598	456	524
Champignon	121	128	130	109	120
Produktionsværdi i alt	4.192	4.140	4.256	4.228	4.178

*) Tallene er foreløbige

***) Eksklusiv detailplanteskoler

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik

Indkomststrukturen i potteplantegartnerierne

I Vækst med vilje (18) beskriver Fødevareøkonomisk Institut en række økonomiske faktorer fra regnskabsstatistikken vedr. potteplantegartnerier. Analysen er baseret på en stikprøve, og de gennemsnitlige værdier er herefter ganget op med antallet af virksomheder.

Den voksende størrelse af gartnerierne har medført et voksende bruttoudbytte (produktionsværdi) såvel som omkostninger pr. gartneri. Driftsresultatet har varieret omkring 400.000 kr. pr. år, mens anden indkomst, som bl.a. omfatter lønindtægt, er steget svagt til 166.000 kr. i 2001. Gartneriet er dog fortsat langt den største indtægtskilde for gartnerfamilien. Efter betaling af skat og afholdelse af privatforbrug var der vekslende beløb til overs, som udgør den løbende opsparing.

TABEL 14. Struktur, indkomst mv. for potteplantegartnerier

	1997	1998	1999	2000	2001
Antal gartnerier	610	580	552	520	495
Stikprøve	102	104	112	115	118
	----- pr. gartneri -----				
Væksthusareal, m ²	5.944	6.237	6.650	6.914	7.123
Frilandsareal, ha.	0,8	1,0	0,6	0,8	0,8
Brugerager, år	51	51	52	51	50
Arbejdsindsats, timer	12.575	12.648	13.249	13.863	13.858
Heraf lønnet arbejdskraft	10.054	9.918	10.745	11.436	11.631
Energiforbrug, giga-joule ¹⁾	11.847	12.779	12.945	13.699	14.152
	----- 1000 kr. pr. gartneri -----				
Bruttoudbytte, potteplanter	3.855	3.810	4.156	4.654	4.841
Bruttoudbytte i øvrigt	398	451	476	507	481
Energi inkl. afgifter	493	497	528	661	710
Varer og tjenester i øvrigt	1.631	1.652	1.730	1.921	2.003
Afskrivninger	354	391	426	446	447
Lønudgift	1.080	1.075	1.279	1.383	1.474
Nettorenteuudgifter, gartneri	253	268	271	280	289
Driftsresultat	442	378	398	470	399
Anden indkomst, netto ²⁾	123	117	136	136	166
Løbende indkomst ²⁾	564	495	534	606	547
Personlige skatter ²⁾	147	169	196	204	202
Privatforbrug ²⁾	243	240	250	273	276
Løbende opsparing ²⁾	174	85	88	130	69

1) Ekskl. energi anvendt til el-produktion

2) For 2001 indeholder enkelte regnskaber ikke privatøkonomiske oplysninger, hvorfor disse poster er baseret på de regnskaber, hvor privatøkonomiske oplysninger foreligger. Summen af driftsresultat og anden indkomst er derfor ikke lig den løbende indkomst.

Kilde: Serie D, 2001, FØI

Potteplanter er den driftsform inden for gartneriet, hvor bruttoudbyttet pr. virksomhed er størst: 5,3 mio. kr. i 2001. Set over femårsperioden har potteplantegartnerierne i gennemsnit haft det største driftsresultat af samtlige sektorer. Næsten alle gartnerier er heltidsgartnerier, som giver fuld beskæftigelse til mindst et familiemedlem, og langt hovedparten af familiernes indkomst stammer fra gartneriet.

Da potteplantegartnerierne udgør hovedparten af erhvervet i Fyns Amt, giver tabellen et godt overblik over de mest centrale poster i det enkelte gartneris regnskab. Det ses, at arbejdsindsatsen (d.v.s. lønnen) og energiomkostningerne er de største omkostningsposter, hvorfor disse også er behandlet særskilt.

TABEL 15 nedenfor viser udviklingen indenfor de samme områder blot for gartnerier med væksthushavende agurker. Langt hovedparten af gartnerierne producerer enten tomater, agurker eller salat, hvoraf førstnævnte samlet set er langt den største afgrøde i de til statistikken udvalgte regnskaber.

TABEL 15. Tabel Struktur, indkomst mv. for gartnerier med væksthushgrønsager

	1997	1998	1999	2000	2001
Antal gartnerier	165	133	135	133	122
Stikprøve	21	27	26	21	20
	----- pr. gartneri -----				
Væksthusareal, m ²	7.205	8.054	8.792	9.884	9.865
Frilandsareal, ha.	1,3	1,2	0,7	0,6	0,7
Bruger alder, år	57	54	52	55	54
Arbejdsindsats, timer	8.832	9.229	10.443	12.401	10.962
Heraf lønnet arbejdskraft	6.687	7.049	8.297	10.364	8.993
Energiforbrug, giga-joule ¹⁾	13.973	18.460	20.155	24.580	21.409
	----- 1.000 kr. pr. gartneri -----				
Bruttoudbytte, væksthushgrønsager	2.246	2.483	2.911	3.724	3.534
Bruttoudbytte i øvrigt	215	646	705	970	859
Energi inkl. afgifter	460	607	765	1.381	1.216
Varer og tjenester i øvrigt	691	846	1.047	1.139	1.191
Afskrivninger	271	299	307	404	342
Lønudgift	734	838	1.002	1.292	1.236
Nettorenteudgifter, gartneri	117	169	197	199	212
Driftsresultat	188	370	298	280	196
Anden indkomst, netto ²⁾	175	165	127	154	172
Løbende indkomst ²⁾	363	535	425	434	466
Personlige skatter ²⁾	133	184	144	149	174
Privatforbrug ²⁾	217	222	213	254	245
Løbende opsparring ²⁾	13	129	68	31	47

1) Ekskl. energi anvendt til el-produktion

2) For 2001 indeholder enkelte regnskaber ikke privatøkonomiske oplysninger, hvorfor disse poster er baseret på de regnskaber, hvor privatøkonomiske oplysninger foreligger. Summen af driftsresultat og anden indkomst er derfor ikke lig den løbende indkomst.

Kilde: Serie D, 2001, FØI

Bruttoudbyttet pr. grøntsagsgartneri var på 3,5 mio. kr. i 2001, hvilket er lavere end i potteplantegartnerierne trods det større areal og skyldes et lavere bruttoudbytte pr. m² væksthush. Driftsresultatet pr. gartneri var faldende mellem 1998 og 2001, hvor det kun var 196.000 kr. Supplerende indkomster fra løn mv. var derfor af stor betydning, først og fremmest i mindre gartnerier.

I TABEL 16 vises udviklingen i bruttoudbytte (produktionsværdi) i gartnerivirksomhederne i Fyns Amt..

TABEL 16. Bruttoudbytte i gartnerivirksomhederne i Fyns Amt – Totalt

Målt i mio. kr.	1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri:					
Mio. kr.	2.014	2.167	2.027	2.095	1.957
Frilandsgartneri:					
Mio. kr.	315	341	417	431	488
Totalt for begge grupper:					
Mio. kr.	2.329	2.508	2.444	2.525	2.445

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

For Fyns Amt samlet er den væsentligste konklusion, at bruttoudbyttet i væksthushushartnerierne er blevet reduceret med 3 % i perioden fra 1999 til 2003, og med hele 9 % fra år 2000 (hvor det var på sit højeste) frem til 2003. Gruppen af frilandsgartnerier har i samme periode haft en vækst i bruttoudbyttet på 54 %, hvilket primært skyldes tilgangen af nye frilandsgartnerier knyttet til de store væksthushushartnerier.

Udviklingen i gartneriernes bruttoudbytte ses endnu klarere, når tallene fra TABEL 16 bliver omregnet pr. gartneri, som vist i TABEL 17 nedenfor.

TABEL 17. Bruttoudbytte i gartnerivirksomhederne i Fyns Amt – pr. gartneri

Målt i 1.000 kr.	1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri					
1.000 kr.	7.018	7.104	6.893	7.562	8.294
Frilandsgartneri					
1000 kr.	929	1.236	1.495	1.527	1.598

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

Pr. gartneri er bruttoudbyttet vokset med ca. 18 % i væksthushushartnerierne og med 72 % i frilandsgartnerierne. Bruttoudbyttet har i de sidste tre år været stigende, og udgør 8,294 mio. kr. pr virksomhed eller for Fyns Amt er den samlede produktionsværdi 1,957 mia. kr. for væksthushushartnerierne og 488 mio. kr. for frilandsgartnerierne.

I TABEL 18 nedenfor vises udviklingen i driftsresultatet i gartnerivirksomhederne i Fyns Amt.

TABEL 18. Driftsresultatet i gartnerivirksomhederne i Fyns Amt – totalt

Målt i mio. kr.	1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri					
Mio. kr.					
Driftsresultat før renter	291	325	276	308	226
Driftsresultat	174	214	174	211	132
Frilandsgartneri					
Mio. kr.					
Driftsresultat før renter	58	84	77	68	90
Driftsresultat	35	54	43	34	44
Totalt for begge grupper					
Driftsresultat før renter	348	408	352	377	315
Driftsresultat	209	269	217	244	177

Kilde: Fødevareøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

For Fyns Amt samlet er den væsentligste konklusion, at driftsresultatet for væksthushusholdningerne er faldet med over 30 % i perioden 1999 til 2003, og med hele 62 % hvis 2000 er sammenligningsgrundlaget. For frilandsgartnerierne er driftsresultatet steget med ca. 25 % fra 1999 til 2003, men faldet med 22 % hvis 2000 bruges som udgangspunkt.

Udviklingen i gartneriernes driftsresultater ses endnu klarere, når tallene fra TABEL 18 ovenfor bliver omregnet pr. gartneri, som vist i TABEL 19 nedenfor

TABEL 19. Driftsresultat i gartnerivirksomhederne i Fyns Amt – pr. gartneri

Målt i 1.000 kr.	1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri					
Mio. kr.					
Driftsresultat før renter	1.013	1.064	938	1.113	956
Driftsresultat	606	703	590	761	561
Frilandsgartneri					
Mio. kr.					
Driftsresultat før renter	170	303	274	242	294
Driftsresultat	104	197	154	119	145

Kilde: Fødevareøkonomisk Institut, Særkørsel november 2004.²

Væksthushusholdningernes driftsresultater er meget varierende over årene. I 2003 udgjorde det 561.000 kr. i gennemsnit. Af Gartnerrevisions regnskabsanalyser (36) fremgår, at 2002 og 2003 gav nogle af de bedste resultater i de ca. 20 år analysen er gennemført. På grund af et gennemsnitligt prisfald i en række produkter i 2004 forventes væsentligt lavere driftsresultater i væksthusektoren.

² På grund af stikprøvens størrelse, har resultaterne ikke kunnet splittes yderligere op på sektorer.

1.6 Ejendomsstruktur

Ejendomsstrukturen beskriver virksomhedernes størrelse og alder. To faktorer som er afgørende for erhvervets muligheder.

TABEL 20. Ejendomsstruktur for væksthuse 2002 i Danmark

	Ejendomme			Areal		
	Antal	Akk. antal	Akk. i i %	1.000 m ²	Akk. 1.000 m ²	Akk. i %
1.000 – 1.499	75	75	12	89	89	2
1.500 – 1.999	47	122	19	78	167	3
2.000 – 2.499	55	177	28	118	286	6
2.500 – 2.999	41	218	34	109	395	8
3.000 – 4.999	135	353	56	510	905	18
5.000 – 9.999	157	510	81	1.110	2.015	41
10.000 – 14.999	55	565	89	656	2.671	54
15.000 – 19.999	26	591	93	409	3.080	63
20.000 og herover	42	633	100	1.829	4.909	100

Kilde: Dansk Gartneri i tal 2004.

Ejendomsstrukturen for væksthuse giver - selv om den dækker hele landet - et godt billede af situationen i Fyns Amt. De 353 ejendomme, som alle er under 5.000 m², udgør samlet alene 18 % af arealet. Denne gruppe af væksthusegartnerier må forventes at blive reduceret kraftig over de næste år.

Denne udvikling fremgår endnu klarere af TABEL 21 nedenfor

TABEL 21. Udvikling i strukturen for væksthusegartnerier i Danmark 1993 til 2002

	1993		1996		1999		2002	
	% af ejendom	% af areal	% af ejendom	% af areal	% af ejendom	% af areal	% af ejendom	% af areal
1.000 – 2.499	35	10	32	9	30	7	28	6
2.500 – 9.999	52	43	52	41	54	38	53	35
10.000 – 19.999	9	21	11	22	10	21	12	22
20.000 og herover	4	26	5	28	6	34	7	37

Kilde: Dansk Gartneri i tal 2004.

Overblikket over ejendomsstrukturen giver kun en del af det samlede billede, idet aldersfordelingen af væksthuse er afgørende for den produktion, som er mulig/rentabel at gennemføre i arealet. TABEL 22 nedenfor giver dette overblik.

TABEL 22. Væksthusenes alder i 2002 i Danmark

	Under 1 år	1 - 9 år	10 – 19 år	20 år og derover	I alt
Målt i 1.000 m²	63	1.094	1.592	2.160	4.909

Kilde: Dansk Gartneri i tal 2004

Aldersfordelingen for væksthuse kan på mange måder betragtes som en af de helt store potentielle trusler og udfordringer for erhvervet. Strukturudviklingen kan alene ikke forventes at løse problemet, idet de fleste gartnerier har en blanding af gamle og nye huse. ”Man kan derfor ikke blot forvente, at de små og forældede huse hører til nogle af de gartnerier, som alligevel vil lukke på grund af alder” var en af udtalelserne i vore dybdeinterviews.

Antages det, at væksthuse over 20 år gamle ikke er effektive nok, viser tallene, at der i løbet af de kommende 5 til 10 år vil være ca. halvdelen af produktionsarealet, som hører til denne gruppe. Aldersfordelingen skal især også ses i relation til de hollandske konkurrenters stadige udbygning med nye ”mega-gartnerier”.

Situationen for frilandsgartnerierne adskiller sig fra væksthusegartnerierne, som det fremgår af TABEL 23.

TABEL 23. Virksomhedernes areal og antal i 1996 til 2003 i hele Danmark

Frilandsgartneri	1996		1999/2000		2002/2003	
	Antal	Areal (ha)	Antal	Areal (ha)	Antal	Areal (ha)
Grøntsager *)	1.296	6.892	712	5.789	750	6.729
Blomster inkl. Løg	182	255	124	194	-	-
Æbler	597	1.854	403	1.623	339	1.397
Pærer	390	469	289	431	259	400
Jordbær	729	983	568	991	-	-
Anden frugt og bær	1.035	5.149	885	4.639	-	-
Planteskoler	501	3.298	206**)	2.789	-	-

*) Gartnerier med mere end 0,2 ha. med frilandsgrontsager

***) Planteskoler med mindst 2 ha planteskoleareal

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik.

Frilandsgrøntsagerne har haft en vis vækst de seneste år, som det fremgår af TABEL 24.

TABEL 24. Frilandsgrøntsager. Virksomhedernes areal og antal i 2000 og 2003

Hele Danmark	Antal*)		Areal (ha)	
	2000	2003	2000	2003
Gulerødder	214	221	1.309	1.165
Løg	195	207	666	1.196
Rødkål	114	130	128	172
Kinakål	38	30	238	182
Rødbeder	112	132	166	200
Iceberg	42	37	210	209
Porrer	190	188	377	302
Efterårs- og vinterhvidkål	145	146	271	305
Blomkål	63	69	405	415
Andre afgrøder	-	-	2.019	2.582
I alt	712	750	5.789	6.729

*) Dobbeltregistrering forekommer

Kilde: Danmarks Statistik, Frilandstællingen.

1.7 Organisationer, forskning, skoler m.m.

Gartnerierhvervet er kendt for sine mange organisationer, som varetager interesser for producenter og andre af erhvervets udøvere. På Fyn har Dansk Erhvervsgartnerforening hovedsæde, og der er uddannelsesinstitutioner med tilknytning til erhvervet. Dette er Dalum Uddannelses Center, AMU-Fyn og Tietgenskolen.

Inden for forskning finder vi Statens Jordbrugsforskning med en afdeling i Årslev.

DEG (Dansk Erhvervsgartnerforening) er den landsdækkende paraplyorganisation for dansk gartneri, såvel indenfor blomster, planter, frugt og grønt. DEG har i alt 62 medarbejdere fordelt på tre steder i Danmark. Heraf er ansat 35 i Odense. Foreningen gennemgår p.t. en strukturforandring, bl.a. som følge af bortfaldet af et statsligt betalt konsulenttilskud. Tilskuddet udgjorde i 2002/03 4,7 mio. kr. eller 12 % af de samlede indtægter. DEG har bl.a. som følge af ændringen opdelt sin daglige ledelse i to: ”DEG Foreningen”, der varetager erhvervspolitik m.v., og ”DEG Green Team”, der er en kommerciel serviceorganisation, der yder konsulenthjælp og forretningsservice til kunder på det internationale marked.

Som følge af den stadige nedgang i antal udøvere i erhvervet må det forventes, at foreningens størrelse reduceres, mens der må forventes et stigende antal medarbejdere i takt med at den kommercielle aktivitet på det internationale marked. Kilde (10) samt interviews.

1.8 Uddannelse

TABEL 25. Antal elever på EUD-uddannelser

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Mænd</i>					
Væksthusgartner					
Hele landet	121	121	100	87	71
Fyns Amt	45	42	35	29	29
Produktionsgartner					
Hele landet	77	99	77	48	42
Fyns Amt	1	2	2	1	0
<i>Kvinder</i>					
Væksthusgartner					
Hele landet	189	188	140	103	86
Fyns Amt	65	73	53	40	30
Produktionsgartner					
Hele landet	112	129	102	87	75
Fyns Amt	2	2	2	1	0
Væksthusgartner, i alt:	310	309	240	190	157
					51%
Produktionsgartner, i alt:	189	228	179	135	117
					62%

Kilde: Danmarks Statistik

Landbrug gartneri og skovbrug har altid været et erhverv præget af mange ufaglærte. I 1985 havde ca. 70 % en grundskoleuddannelse som højeste uddannelse. Godt 20 % havde en erhvervsfaglig uddannelse, mens godt 15 % havde en uddannelse inden for jordbrug, fiskeri mv. Også her sker der imidlertid år for år en forøgelse af uddannelsesniveaut. I 1992 var andelen med grundskoleuddannelse faldet til under 58 %. Andelen med en jordbrugsuddannelse var steget til 23 %.

TABEL 26. Udvikling i uddannelsesfordeling i landbrug, gartneri og skovbrug.

I %	1985	1993
Grundskole uddannelse	70,9	55,8
Gymnasieuddannelse	2,3	2,4
Erhvervsuddannelse	23,6	37,1
Videregående uddannelse	3,1	4,7
I alt:	100,0	100,0

Selvom stigningen i uddannelsesniveaet er utvetydig, bør man dog være opmærksom på, at en del i gruppen med grundskoleuddannelse har haft kortere kurser på landbrugsskoler, højskoler mv., der ikke er blevet betragtet eller registreret som erhvervskompetencegivende.

Ca. 2.000 personer havde en videregående landbrugs- eller veterinær uddannelse. Dette tal kan næppe overraske. Til gengæld er det interessant, at hele 1.200, svarende til 1 % af de beskæftigede i landbruget, havde en mellemlang videregående pædagogisk uddannelse (kan bl.a. indeholde en gruppe af medhjælpende ægtefæller).

1.9 Energi

Energi er blandt væksthusholdningernes største udgiftsposter, hvorfor et overblik over energiforsyningen kan være med til at tegne et billede af virksomhedernes situation.

TABEL 27. Væksthusholdning fordelt efter energiforsyning samt brændselsforbrug i 2002

	Fuelolie	Gasolie	Naturgas	Kul	Fjernvarme	Andet fast brændsel	I alt
Antal virksomheder med forsyningsmulighed	202	223	104	128	141	19	1.302
Antal virksomheder fordelt på hovedenergikilde*)	110	99	72	92	124	11	508
Areal fordelt på hovedenergikilde (1000 m²)	638	302	1.266	401	1.260	21	3.887
Samlet energiforbrug	28.375	12.711	74,0	33.230	12,2	2.053	-
(Enhed)							
Samlet energiforbrug (1000 GJ)	(tons)	(m ³)	(mio. m ³)	(tons)	(mio. m ³)	(tons)	
I alt	1.129	453	2.931	831	2.239	25	7.608

*) Energikilden dækker mindst 70 % af det samlede forbrug

Kilde: Danmarks Statistik, Væksthustællingen

Væksthusholdningerne har reduceret deres energiforbrug med ca. 7 % i perioden fra 1999 til 2002. Begrundelserne fra vore interviews er primært anvendelsen af mere avancerede klimastyringsanlæg f.eks. dynamisk klimastyring.

Der er markante forskelle mellem energiforbruget indenfor de enkelte kulturer. Til produktion af potteplanter og tomater anvendes ca. 2 GJ pr. m², mens der til salat og planteskoleproduktion kun anvendes ca. 0,75 GJ pr. m².

Naturgas er - med sine 39 % af det samlede forbrug - den dominerende energiform foran fjernvarme, olie og kul.

I væksthuse udgør energiomkostningerne op til 12 % af de samlede produktionsomkostninger, hvorfor det er afgørende for gartnerivirksomhedernes fremtid, at energipriserne kan følge det internationale niveau.

På Fyn udgør opvarmning med kølevand fra Fynsværket en vigtig faktor, og ca. 1 mio. m² opvarmes med fjernvarme herfra.

TABEL 28. Udvikling i fjernvarmeforbrug og priser 1998 - 2005

	Salg i mio. m³	Varmepris i kr./m³	Prisindex
1998	5,9	2,60	100
1999	5,5	2,74	105
2000	5,3	2,84	109
2001	5,3	3,19	123
2002	5,0	3,05	117
2003 (budget)	5,3	3,47*	133*
2004 (estimat)		4,44	171
2005 (estimat)		5,23	201

Kilde: Gartnernes Fjernvarmeforsyning i Odense Nord ApS

*) der opkræves a/c 3,50 kr. Opgivne priser er ekskl. energi-, CO₂- og svovlafgift samt moms.

Som det fremgår af TABEL 28 er der siden år 2000 sket en kraftig stigning i prisen på fjernvarme.

Udviklingen mod færre og større gartnerier ses også i investeringerne. Kendetegnene for investeringerne er, at de svinger meget over årene – fra 549.000 kr. pr gartneri i 2001 til 1.369.000 kr. i 2003.

Inden for gartnerierne er der dog markante forskelle, som er belyst i de årlige regnskabsanalyser fra Gartnerirevision Leo Olsen. En stikprøve med gennemsnitstal som vist her belyser ikke disse forskelle.

I frilandsgartnerierne har investeringerne være rimeligt konstante omkring 330.000 kr. plus/minus 30.000 Kr.

1.10 Beskæftigelse

Beskæftigelsen beskrives i antal arbejdstimer, løn og i antal beskæftigede.

Arbejdstimer og løn

TABEL 31 viser udviklingen i forbruget af arbejdstimer på Fyn for ejere og lønnet medhjælp.

TABEL 31. Forbruget af arbejdstimer og løn i Fyns Amt - Totalt

		1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri						
Egen arb.indsats	1.000 timer	701	739	610	643	598
Lejet arb.kraft	1.000 timer	4.994	5.067	4.653	4.788	4.379
Lønombkostninger	mio. kr.	613	631	608	624	615
Frilandsgartneri						
Egen arb.indsats	1.000 timer	497	495	498	425	437
Lejet arb.kraft	1.000 timer	881	839	956	993	962
Lønombkostninger	mio. kr.	83	86	124	126	124
Totalt for begge grupper						
Egen arb.indsats	1.000 timer	1.198	1.234	1.108	1.068	1.035
Lejet arb.kraft	1.000 timer	5.875	5.906	5.609	5.781	5.341
Lønombkostninger	mio. kr.	697	716	732	750	739

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

For Fyns Amt er den væsentligste konklusion på timeforbruget, at det samlet i erhvervet er blevet reduceret med ca. 680.000 timer, hvilket svarer til godt 410 fuldtidsansatte. Samlet svarer dette til en reduktion på 10 % i timeforbruget i perioden fra 1999 til 2003.

For Fyns Amt er den væsentligste konklusion på lønomkostningerne, at de samlede lønomkostninger er steget fra 83 millioner kroner i 1999 til 124 millioner kroner i 2003 indenfor frilandsgartneri. Væksthusgartnerierne har derimod ligget rimeligt stabilt omkring 615 millioner kr., selvom antallet af medarbejdere er faldet med ca. 600.

Udviklingen i gartneriernes forbrug af arbejdstimer og løn ses endnu klarere, når tallene fra TABEL 31 bliver omregnet pr. gartneri, som vist i TABEL 32. Det skal bemærkes, at opgørelsen her er pr. virksomhed, samt at antallet af virksomheder i samme periode (som tidligere beskrevet) er blevet reduceret.

TABEL 32. Forbruget af arbejdstimer og løn i Fyns Amt – pr. virksomhed

		1999	2000	2001	2002	2003
Væksthusgartneri						
Egen arb.indsats	timer	2.441	2.424	2.075	2.320	2.536
Lejet arb.kraft	timer	17.401	16.613	15.827	17.286	18.556
Lønomkostninger						
	1.000 kr.	2.137	2.068	2.069	2.252	2.608
Frilandsgartneri						
Egen arb.indsats	timer	1.466	1.793	1.784	1.509	1.432
Lejet arb.kraft	timer	2.597	3.041	3.425	3.520	3.153
Lønomkostninger						
	1.000 kr.	246	311	445	447	406

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

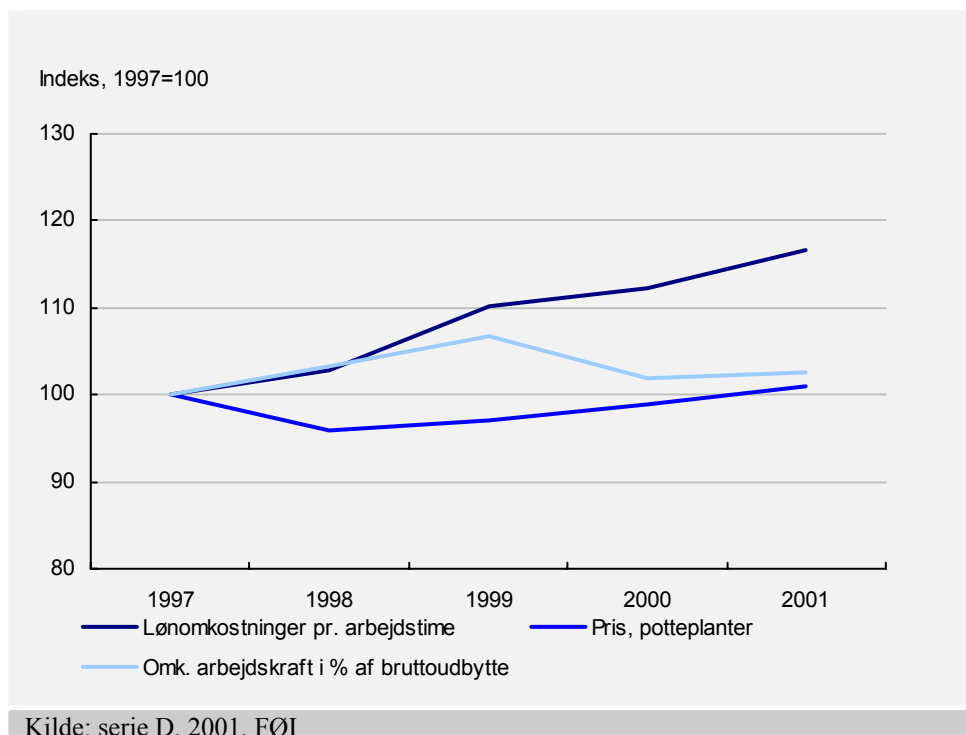
Et gennemsnitligt væksthushushold har - i perioden fra 1999 til 2003 - forøget sit timeforbrug med godt 1.250 timer, hvoraf hovedparten er ekstra lejet arbejdskraft. Det er værd at bemærke, at egen arbejdsindsats stiger med små 4 % i perioden. Interviewene bekræfter, at ejeren ofte selv forøger sin arbejdsindsats, når virksomheden er under pres.

Det gennemsnitlige væksthushushold har forøget sine lønomkostninger med 471.000 kr. i perioden 1999 til 2003.

Lønomkostningerne udgjorde i 2003 2,608 mio. kr. i gennemsnit pr. virksomhed eller 31,4 % af omsætningen, hvilket er 2,3 % mere end i 2000. Udviklingen skyldes, at den gennemsnitlige timeløn er stigende. I perioden 1999 til 2003 steg den gennemsnitlige timeløn med 18,3 % for alle erhvervs sektorer FIGUR 1.

Lønnen skal generelt vurderes i forhold til en række andre faktorer.

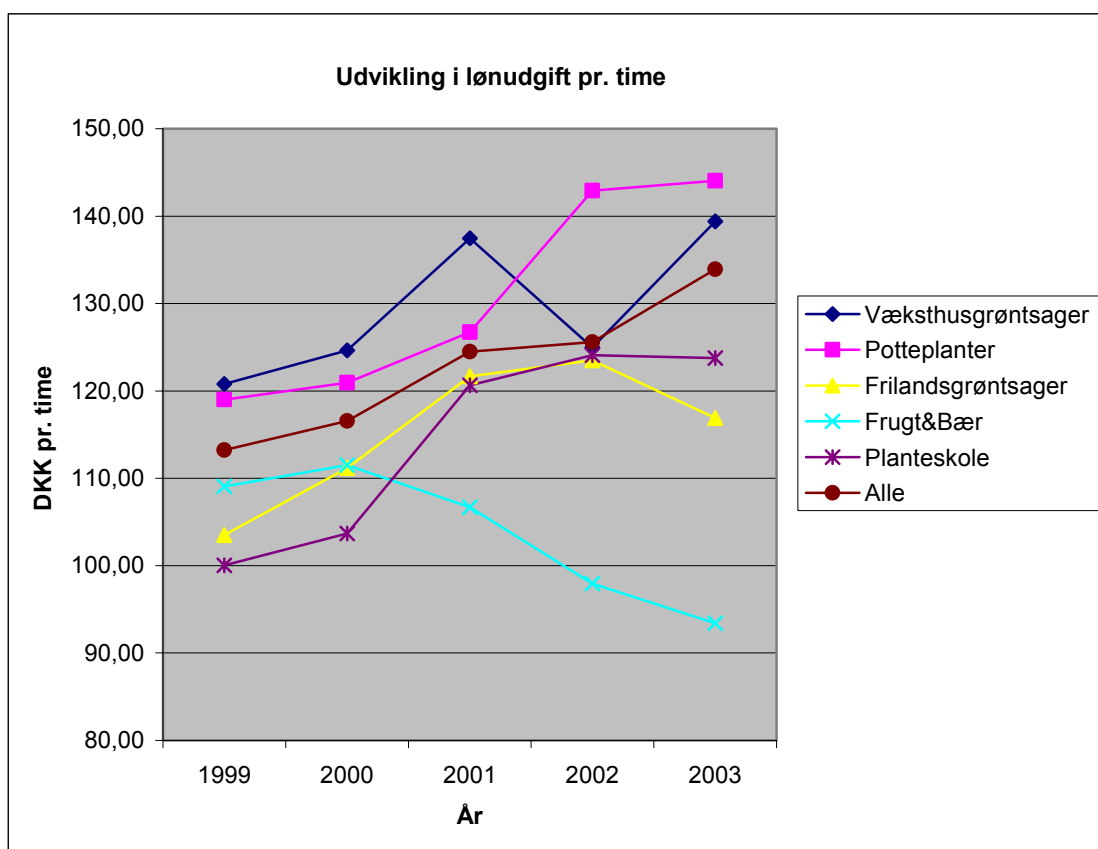
I løbet af perioden 1997-2001 steg prisen på potteplanter næsten ikke, samtidig med at prisen på arbejdskraft steg med 17 %, se figur nedenfor. På trods af dette udgjorde arbejdskraften med knap 35 %. Næsten samme andel af bruttoudbyttet i 1997 og 2001. Det betyder, at der må have fundet en effektivisering af arbejdsprocesserne sted.

FIGUR 1. Relativ udvikling i lønomkostninger pr. arbejdstime 1997 – 2001.

En undersøgelse af produktivitetsudviklingen i gartnerierhvervet Kilde:(16) viste, at arbejdsproduktiviteten, d.v.s. den mængdemæssige produktion pr. arbejdstime, steg med 3,2 % pr. år i gennemsnit mellem 1980 og 1998. Stigningen i bruttoproduktivitet, d.v.s.. den mængdemæssige produktion set i forhold til hele faktorindsatsen, var i samme periode på 2,4 % pr. år i gennemsnit.

FIGUR 2. Udvikling i lønudgift pr. sektor

Det fremgår, at lønudgiften er steget for alle sektorer, med undtagelse af frugt og bær-sektoren.

Kilde: (18)

Lønudgiften pr. time nævnes af - så godt som alle - de interviewede, som værende en af de mest afgørende begrundelser for reduktionen i beskæftigelsen fremover. Begrundelserne skal især hentes i de lønudgifter konkurrenterne har.

Det aktuelle SID-lønniveau for hhv. mænd og kvinder i forskellig aldersgrupper er vist i TABEL 33.

TABEL 33. Individuelle gennemsnitlige lønsatser pr. 31. august 2004

Beskæftigelsesområde	Kvinder 16-24	Mænd 16-24	Kvinder 25-49	Mænd 25-49	Kvinder 50-66	Mænd 50-66	Kvinder i alt	Mænd i alt	Begge køn
Gartnerens Salgsforening	.	.	.	132	.	.	.	132	132
Gartnerier og Planteskoler	97	107	107	135	107	131	106	129	112
Kr. pr. time	97	130	113	130	113	128	113	130	126

Kilde: SiD Højfyn, Vissenbjerg

Lønniveauet stemmer overens med opgørelserne fra SALA, som beskrives i TABEL 34.

Der har været talt meget om de lave priser, som der aflønnes til i en række af landene syd og øst for Danmark. TABEL 34 viser nogle af de fakta, som ikke har præget debatten i tilstrækkelig stor grad.

TABEL 34. Timeomkostningerne for sæsonarbejde i udvalgte EU-lande

Land	Timeløn EURO	Inkl. andre løn dele	Sociale bidrag %	Samlet omkostning pr. Time
Grækenland	3,70	4,20	0,00	4,20 (31,29 Kr.)
Tyskland	5,58*)	6,50	0,02	6,51 (48,95 Kr.)
Belgien**)	6,78	6,78	8,00	7,32 (54,53 Kr.)
Holland	7,83	9,40	2,28	9,61 (71,59 Kr.)
Finland	6,95	7,82	27,09	9,94 (74,05 Kr.)
Sverige	8,71	9,84	38,47	13,63 (101,54 Kr.)
Danmark	13,60	15,30	8,00 15,00***)	16,52 (123,07 Kr.) 17,60 (131,12 Kr.)

*) Mindsteløn i overenskomsterne. I tilladelserne til at anvende arbejdskraft fra f.eks. Polen kræves en mindste timeløn på 8 EURO. Heraf skal arbejdstageren ofte betale for bolig mv., hvor standarden også er foreskrevet i tilladelserne. 1 euro = 7,45

**) Særlig startløn. Desuden findes en særlig ordning vedrørende sociale bidrag for sæsonarbejdere. Der betales 4,34 EURO pr. dag, uanset løn og antal arbejdstimer. Normalt betaler arbejdstageren ca. 18 procent og arbejdsgiveren ca. 33 procent af bruttolønnen i sociale bidrag. Med en normal arbejdsdag betales nu kun ca. 8 procent sammenlagt for sæsonarbejdere.

***) Afhængig af, om arbejdstageren er omfattet af arbejdsmarkedspensionen, som først træder i kraft efter 6 måneders ansættelse, hvis vedkommende ikke i tidligere job var omfattet af arbejdsmarkedspension.

Kilde: SALA Nyhedsbrev Nr. 3. 2004. (18.10.2004)

Oversigten over timeomkostningerne for sæsonarbejdere i udvalgte EU-lande viser klart, hvilken stor udfordring det danske gartnerierhverv står over for. Sæsonarbejde er et af kendetegnene ved hele gartneriområdets beskæftigelse og specielt hos den del af beskæftigelsen, som kræver ufaglært arbejdskraft. Både i Tyskland og i Holland er brugen af sæsonarbejdere meget omfattende ifølge vore interviews.

Det skal endvidere fremhæves, at de angivne tal er de satser, som fremgår af overenskomsterne. Hertil kommer, at produktionen eller dele heraf for en række produkter flyttes til andre lande med langt lavere lønomkostninger f. eks. Polen.

Den samlede beskæftigelse i erhvervet i Danmark fremgår af TABEL 35. Det fremgår, at beskæftigelsen har været jævnt faldende siden 1997 frem til 2002, og at brugerfamiliens beskæftigelse er faldet forholdsvis mere end lønnet arbejdskraft. Udviklingen skyldes lukning af mindre virksomheder, og effektivisering af arbejdsprocesserne.

TABEL 35. Antal heltidsbeskæftigede i gartnerierhvervet i Danmark

Heltidsbeskæftigede á 1665 timer	1997	1998	1999	2000	2001	2002 *
Potteplanter	5.048	4.777	4.697	4.459	4.358	4.248
Brugerfamilie	1.012	1.031	888	781	700	697
Lønnet arbejdskraft	4.036	3.746	3.809	3.679	3.658	3.551
Væksthusgrønsager	890	901	972	974	872	851
Brugerfamilie	216	213	200	160	157	156
Lønnet arbejdskraft	674	688	772	814	716	695
Frilandsgrønsager	1.411	1.401	1.373	1.622	1.203	1.150
Brugerfamilie	563	532	396	518	490	475
Lønnet arbejdskraft	848	869	977	1.103	713	674
Frugt og bær	653	654	552	482	527	506
Brugerfamilie	439	431	333	319	336	326
Lønnet arbejdskraft	214	223	219	163	191	180
Planteskole	1.825	1.642	1.707	1.639	1.399	1.221
Brugerfamilie	419	352	410	377	341	303
Lønnet arbejdskraft	1.406	1.290	1.297	1.262	1.058	918
I alt:						
Brugerfamilie	2.648	2.559	2.227	2.155	2.024	1.958
Lønnet arbejdskraft	9.827	9.374	9.301	9.176	8.359	7.976
Index brugerfamilie	100%	97%	84%	81%	76%	74%
Index Lønnet arbejdskraft	100%	95%	98%	98%	88%	84%
* Skøn.						

Kilde: Fødevarøkonomisk institut, (18) bilagstabel 6,

Citat FOI: ”I perioden er der sket et stort fald i antallet af heltidsbeskæftigede i den primære gartnerisektor fra ca. 9.800 fuldtidsbeskæftigede til ca. 8.000 i 2002. Faldet er forårsaget af færre gartnerier, der har bevirket ca. 700 færre heltidsbeskæftigede brugere og også et betydeligt fald i antallet af lønnede heltidsansatte fra 7.200 i 1997 til 6.000 i 2002. Faldet i beskæftigelsen er givet også et udtryk for, at der i branchen har været fokus på at reducere lønomkostningerne, og der er investeret i ny teknik.”

Antallet af beskæftigede i erhvervet har vist sig vanskeligt at præcisere, idet de forskellige statistikker og andre opgørelser anvender hver sine definitioner og opgørelsesmetoder. Ved at angribe problemstillingen fra flere forskellige sider er usikkerheden i vurderingen blevet begrænset væsentligt.

I TABEL 36 er beskæftigelsestallene beregnet på baggrund af opgjort timeforbrug i FOI's særkørsel november 2004.

TABEL 36. Antal beskæftigede i væksthushavneri og frilandsgartneri i Fyns Amt

		1999	2000	2001	2002	2003
	Årligt timeforbrug	Beregningsgrundlag Årligt timeforbrug 1650 timer				
Ejernes arbejdskraft	1.650	726	748	671	647	627
Lejet arbejdskraft	1.650	3.560	3.580	3.399	3.503	3.237
Samlet - beregnet		4.286	4.328	4.070	4.150	3.864
(Index)		100	101	95	97	90
		Beregningsgrundlag Årligt timeforbrug 1750 timer				
Ejernes arbejdskraft	1.750	684	705	633	610	592
Lejet arbejdskraft	1.750	3.357	3.375	3.205	3.303	3.052
Samlet - beregnet		4.041	4.080	3.838	3.913	3.644

Kilde: Fødevarøkonomisk Institut Særkørsel november 2004.

Der er i denne beregning taget udgangspunkt i at det årlige timeforbrug pr. ansat er 1.650 timer, hvilket resulterer i en total beskæftigelse i væksthushavnerier og frilandsgartnerier på 3.864 personer i Fyns Amt. Dette tal er dog meget følsomt over for det overarbejde, som traditionelt findes i erhvervet. Beregningen med 1.750 timer, som årligt timeforbrug, resulterer i en beskæftigelse på 3.644 personer.

Udover beskæftigelsen i det primære gartneri er der en betydelig afledt beskæftigelse i afsætningsorganisationer og transportsektoren. Disse grupper har vi beregnet størrelsen af ved at analysere Købmandsstændens Oplysningsbureaus oversigter over alle danske virksomheder, samt ved at gennemføre ca. 100 telefoninterviews blandt erhvervets virksomheder i Fyns Amt.

TABEL 37. Vurdering af beskæftigelse i gartnerierhvervet i Fyns Amt i 2003/2004

	Antal beskæftigede
Potteplanter	2.650
Handelsleddet	670
Grøntsager (hus og friland)*	400
Frugt og bær	280
Planteskole	270
Havefrø	300
Medicinplanter	30
Underleverandører/følgeindustri	580
Brancheorganisationer	70
TOTAL	5.250

* inkl. champignon

Tallene rummer en vis usikkerhed og forventes at kunne variere indenfor et rum på plus eller minus 250 beskæftigede.

Telefoninterviewene blandt de små og mellemstore gartnerivirksomheder i Fyns Amt viste en mindre reduktion i forventningerne til beskæftigelsen i 2007. De større virksomheder udtalte derimod i dybdeinterviewene, at de forventede en mere markant reduktion i beskæftigelsen. Det forventes derfor ikke, at de mindre virksomheder kan opsluge den forventede reduktion i beskæftigelsen hos de store.

2. BILAG

Telefoninterviews oktober 2004

Da dybdeinterviewene viste store forskelle i både holdninger og argumentation mellem respondenterne alt efter virksomhedens størrelse, var der behov for yderligere data. Disse blev besluttet at skulle indhentes fra primært små og mellemstore virksomheder i gartnerierhvervet.

I første omgang var det tiltænkt, at udvælgelsen skulle ske med udgangspunkt i DEG's medlemsliste. Denne kunne vi desværre ikke få adgang til, hvorfor vi selv måtte udvikle en database. Databasen blev opbygget på grundlag af særkørsler på Købmandsstandens Oplysningsbureau, og blev efterfølgende krydschecket op mod branchens aktører fra f. eks. diverse udstillinger, annoncer i GartnerTidende, andre undersøgelser og vore egne kontaktnet.

I databasen har vi samlet en række grundoplysninger om hver enkelt virksomhed, således at vi kunne kontakte disse telefonisk. I alt 100 virksomheder i Fyns Amt blev kontaktet og 90 % af disse ønskede at deltage.

Virksomhederne fik stillet tre spørgsmål:

- Hvor mange personer har I beskæftigede i 2004?
- Hvor mange personer forventer I at have beskæftigede i 2007?
- Hvorfor forventer I netop denne udvikling?

I forarbejdet til interviewene var der i stort omfang allerede skaffet oplysninger om de seneste officielt oplyste antal beskæftigede. Dette havde to funktioner: at kontrollere vore allerede indsamlede tal samt at give interviewerens mulighed for at spørge direkte til et konkret antal beskæftigede.

Tabel A. Beskæftigelsen i 2004 samt forventningerne til 2007

Hvor mange personer har I beskæftigede i 2004?	Hvor mange personer forventer I at have beskæftigede i 2007?
1476,5 personer	1454 personer

Kilde: Telefoninterviews med 90 små og mellemstore virksomheder i gartnerierhvervet på Fyn.

Virksomhederne varierede i en vis udstrækning i deres vurderinger af fremtidens beskæftigelse, hvorfor de i tabellen er blevet grupperet efter deres vurderinger.

Tabel B. Analyser af forventningerne til beskæftigelsen i 2007

Udvikling i beskæftigelsen	Begrundelser	Virksomhedsprofil
Vækst	Ekspansion på oversøiske markeder Ændringer i produktionen Udvidelse af produktionen Vækst på trods af automatisering Produktion i Polen vil medføre yderligere arbejde i DK	Over 10 ansatte og under 50 ansatte
Status quo	Forventer ikke de store forandringer Omfordeling af arbejdsopgaver Planlagte effektiviseringer Ønsker ikke at blive større Branchen er stadig usikker Stagnation i branchen Benyttelse af polske vikarbureauer til at håndtere udvidelserne Produktionen kan ikke automatiseres Automatisering og produktion i udlandet Forandringer (vækst) alene i udlandet	Et bredt udsnit af de mindre og mellemstore virksomheder
Reduktion	Afsætningsproblemer Lønomkostningerne Flytter mere og mere til Polen Markedspres Mætning af markedet Rationaliseringer Dårligere priser for varerne medfører et behov for rationalisering Konkurrence fra udlandet Mindre bredde i produktionen Lukker eller flytter til udlandet	Et bredt udsnit af de mindre og mellemstore virksomheder

Kilde: Telefoninterviews med 90 små og mellemstore virksomheder i gartnerierhvervet på Fyn.

Hovedkonklusionen må være, at de mindre og mellemstore virksomheder samlet kun forventer en mindre reduktion i antallet af beskæftigede, men samtidig også at denne gruppe af virksomheder ikke kan opsluge større mængder af arbejdskraft fra f. eks. de større virksomheder.

Endvidere gav interviewene et godt input til argumenterne for udviklingen i beskæftigelsen, og dermed også de områder analyserne skulle fokusere på.

2.1 Scenarier

Scenarier for de enkelte sektorer

Analysen indeholder en række scenarier for de enkelte sektorer. Disse er mest tænkt som inspiration til sektorerne.

2.1.1 Potteplanter

Parameter	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4
Scenario beskrivelse Potteplanter (2.650)	Alles kamp mod alle fortsætter	Klanernes kamp tager til	Underleverandør til hollandske/tyske handelsled	Produktionsklynger i Polen og Baltikum
Lønomkostninger	Kombination af udenlandsk og dansk niveau	Kombination af udenlandsk og dansk niveau	Kombination af udenlandsk og dansk niveau	Østeuropæisk lønniveau
Grad af samarbejde	Lav	Lav imellem klanerne/grupperne og høj indenfor	Høj	Høj
International konkurrence	Høj	Høj	Høj	Høj
Salgsfunktionen	Både interne og eksterne løsninger	De fleste klarer salget selv andre er knyttet til et handelsled	Salget organiseres i og fra Holland	Koordineret salg via Holland
Logistik	Individuelt	Samme struktur benyttes af alle.	Fælles styret fra Holland eller kontoret i DK	Fælles og også baseret på lokalt salg
Teknologiniveau	Svingende	Generelt højt men adskilt mellem klanerne	Højt	Højt – nybyggeri
Finansiering	Muligt for de dygtigste	Muligt	Mulig også via Hollandske banker	Mulig internationalt + udviklingsmidler fra EU
Ledelse	Meget varierende	Professionel og præget af klanens strategi	Professionel	Professionel
Kritisk masse	På kanten	Opnået via internationale kontakter	Over pga de hollandske forbindelser	Opnået via internationale kontakter
Forskningstilknytning	Generelt begrænset	Flere og flere steder tæt. Kontraktsforskning.	Tæt både på produktionssiden og behovssiden	Tæt både mht. produktion og kundebehov
Uddannelse	Tilstrækkelig på produktionssiden, mangler salg	Opgraderet på alle niveauer. Fælles specialister.	Tilstrækkelig	Opgradering af lokale medarbejdere og ledere
Rammebetingelser internationalt	Værre end de andre	Som de andre	Som de andre	Som de andre, måske gunstigere i en overgangsfase
Produktudvikling	Individuelt	Fælles i hver klan/gruppe	Koordineret	Koordineret og kundestyret
Sortiment	Til sammen bredt, men hver enkelt har et snævert sortiment	Hver klan udbyder et relativt snævert sortiment	Bredt pga. samarbejdet med Holland	Gartnerierne udbyder sammen et bredt sortiment
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Reduktion med 10 til 20 % primært hos de største gartnerier	Reduktion med ca. 20 % primært hos de største gartnerier	Reduktion med 10 til 20 %	Reduktion med 30 % efter 5 år. Men tilbage er vidensarbejdspladser

2.1.2 Handelsleddet

Parameter	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3
Scenario beskrivelse Handelsleddene (670)	Indbyrdes kampe fortsætter	Funktionel arbejdsdeling trods konkurrence	Holland/Tyskland tager førerskabet i Danmark
Lønomkostninger	Dansk niveau	Kombination af dansk og udenlandsk niveau	Hollandsk/tysk niveau på et dansk marked
Grad af samarbejde	Fuld konkurrence	Højt på udvalgte områder	Tæt mellem de gartnerier som vælger at bruge det nye setup
International konkurrence	Stort pres fra Holland og lokal produktion på hvert enkelt marked	Høj, men man er en aktiv del af konkurrencen	Hollandsk/tysk overtagelse af store dele af den danske salgsfunktion
Salgsfunktionen	Udbygges internt hos de store gartnerier, de små må selv finde en løsning	Hos handelsleddene i tæt samarbejde med gartnerierne	I den Hollandsk/tyske salgsvirksomhed og ikke i gartnerierne. Kontrakter.
Logistik	Hver har sin logistikløsning	Fælles udliciteret til eksterne logistik eksperter	Koordineret af de hollandske/tyske setup
Teknologiniveau	Højt med store individuelle IT investeringer.	Meget højt og integreret fra marked til produktion	Meget højt og standardiseret. Ikke mulighed for individuelle tilpasninger.
Finansiering	Bliver vanskeligere pga svag konsolidering	Mulig for de virksomheder som er med i samarbejdet	Hollandske/tyske banker viser interesse for de gode leverandører
Ledelse	Som hidtil: mest gartnerestyret.	Meget professionel og internationalt kundeorienteret.	Styret på Hollandsk/tysk professionelt niveau. Tager ansvar for at få solgt hele gartnerens produktion.
Kritisk masse	Under den kritiske masse	Over den kritiske masse via internationale aktiviteter	Kritisk masse opnået via relationerne til Holland og Tyskland
Forskningstilknøytning	Begrænset	Omfattende både på produktion og markedskendskab	Koblet på de hollandske og tyske kontakter
Uddannelse	Ikke særligt højt prioriteret	Højt prioriteret med vægt på Key account management funktioner	Meget specialiseret og alene fokuseret på de enkelte funktioner
Rammebetingelser internationalt	Som de andre bortset fra vor geografiske position	En naturlig del af et internationalt marked med fælles rammebetingelser	En del af et internationalt marked
Produktudvikling	Individuelt	Fælles og stærkt markedsstyret (forbrugertrends)	Styret via de Hollandske/tyske kontakter
Sortiment	Mere og mere snævert fra Danmark, stigende import sikrer bredden	Bredt, kundetilpasset og sammensat på tværs af grænser	Snævert men kombineres videre med internationalt sortiment
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Behov for 10 til 20 % færre ansatte	Behov for +0 til 10 % færre ansatte	Behov for betydeligt færre ansatte i salgsfunktionen (40 til 50 %)

2.1.3 *Frilandsgrøntsager og væksthushgrøntsager inkl. champignon*

Parameter	Scenario 1	Scenario 2
Scenario beskrivelse Væksthushgrøntsager frilandsgrøntsager, champignon (400)	Fortsat strukturtilpasning	Samling i ”Dansk Grønt A/S”
Lønomkostninger	Dansk niveau suppleret med sæsonarbejdere	Østeuropæiske entreprenører
Grad af samarbejde	Rimeligt højt. Koordineret af salgsorganisationerne	Høj blandt de få udvalgte
International konkurrence	Høj	Høj
Salgsfunktionen	Ekstern med to dominerende shandelsled.	Internt, men koordineret i fællesskab.
Logistik	En stor del går direkte fra de store avlere. Resten fælles	Fælles og udliciteret
Teknologiniveau	Variierende	Højt og tæt koordineret
Finansiering	Mulig men kritisk pga. indtjeningsvnen. Aktiv brug af driftsfonden.	Mulig. Driftsfondsmulighederne er bevaret.
Ledelse	Traditionel	Professionel
Kritisk masse	Under	På kanten måske under.
Forskningstilknytning	Sporadisk	Integreret
Uddannelse	Mangelfuld	Tilstrækkelig på de ledende poster.
Rammebetingelser internationalt	Værre end de andre	Som de andre
Produktudvikling	Meget begrænset, eventuelt individuelt.	Markedsstyret og produktvis.
Sortiment	Snævert	Meget snævert
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Fald på 20 til 30 %	Fald på 30 til 40 %.

2.1.4 *Frugt og bær*

Parameter	Scenario 1	Scenario 2
Scenario beskrivelse Frugt og bær (280)	Professionel avl styrkes	Deltidsavlere dominerer
Lønomkostninger	Baseret på sæsonarbejdere og entreprenører fra Østeuropa	Familiebrug
Grad af samarbejde	Lav, måske ad hoc via faglige sammenslutninger	Lav
International konkurrence	Høj	Høj
Salgsfunktionen	Kontraktavl	Stalddørssalg mv.
Logistik	-	-
Teknologiniveau	Høj	Lav
Finansiering	Mulig	Ikke mulig
Ledelse	Professionel	Traditionel
Kritisk masse	Under	Under
Forskningstilknytning	Tæt via køber	Ingen
Uddannelse	Tilstrækkelig	Mangelfuld
Rammebetingelser internationalt	Værre end de andres	Værre end de andres
Produktudvikling	Individuel, kulturorienteret og begrænset	Ingen
Sortiment	Snævert	Snævert
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	20 til 40 % reduktion	Status quo

2.1.5 *Planteskoleprodukter*

Parameter	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3
Scenario beskrivelse Planteskoler (270)	Fortsat tilbagegang	Entreprenører fra øst	Nyt koncept for arbejdskraft og salg
Lønomkostninger	Dansk niveau	Udenlandsk niveau på en række områder	Udenlandsk niveau på en række områder
Grad af samarbejde	Lav	Lav	Høj mellem producenter og handelsled
International konkurrence	Høj	Høj	Høj
Salgsfunktionen	Internt hos planteskolen	Internt hos planteskolen	Hos handelsleddene i tæt samarbejde
Logistik	Individuelt	Individuelt	Koordineret med handelsleddene og eksterne transp.
Teknologiniveau	Lavt	Lavt	Øges
Finansiering	Vanskeligere	Afhænger af jordpriserne og driftsregnskabet	Muligheder for de velfungerende enheder
Ledelse	Traditionel	Traditionel	Udvikling mod mere professionel ledelse
Kritisk masse	Under	Under	Over via internationale samarbejder
Forskningstilknytning	Løs	Løs	På vej
Uddannelse	Mangelfuld	En udfordring for de nye medarbejdere	Opgradering på salg og ledelse
Rammebetingelser internationalt	Værre end de andres mht. løn. Nationalt vanskeligheder med generationsskifte.	Næsten som de andre. Nationalt vanskeligheder med generationsskifte.	Næsten som de andre
Produktudvikling	Individuelt	Individuelt	Markedsstyret
Sortiment	Meget bredt	Meget bredt	Reduceret og fokuseret i forhold til salgsmulighederne
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Kraftig reduktion (- 20 til 40 %)	Kraftig reduktion (- 20 til 40 %) + en del østarbejdere	Mindre reduktion (- 10 til 20 %) + en del østarbejdere

2.1.6 *Produktion af havefrø*

Parameter	Scenario 1	Scenario 2
Scenario beskrivelse Produktion af havefrø (300)	Produktionen i Danmark reduceres	Produktionen i Danmark øges
Lønomkostninger	Udenlandsk niveau	Dansk niveau + sæsonarbejdere
Grad af samarbejde	Høj	Høj
International konkurrence	Høj	Høj
Salgsfunktionen	Internt	Intern
Logistik	Individuelt	Individuelt
Teknologiniveau	Højt	Højt
Finansiering	Muligt	Muligt
Ledelse	Professionel	Professionel
Kritisk masse	Under	Under
Forskningstilknøytning	Ret høj	Høj
Uddannelse	Tilstrækkelig	Tilstrækkelig
Rammebetingelser internationalt	Som de andre.	Omlægning af EU-regler vil give fordele for DK.
Produktudvikling	Individuelt	Individuelt
Sortiment	Snævert	Snævert
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Kraftig reduktion 20 til 25%.	Vækst i de længst uddannede – 10 til 15 %

2.1.7 Medicinplanter

Parameter	Scenario 1	Scenario 2
Scenario beskrivelse Plantemedicin (30)	Forskningssucces men ubetydelig production	Forsknings- og produktionssucces
Lønomkostninger	Dansk niveau på forskerne.	Dansk niveau på forskerne.
Grad af samarbejde	Høj	Høj
International konkurrence	Forventes høj	Forventes høj
Salgsfunktionen	Kontraktproduktion udenfor Danmark	Kontraktproduktion i Danmark
Logistik	-	-
Teknologiniveau	Meget højt og forskningstungt	Meget højt
Finansiering	Muligt med offentlig støtte.	Afhænger af markedsvilkårene.
Ledelse	Professionel	Professionel
Kritisk masse	Langt fra opnået	Skal være opnået som grundforudsætning
Forskningstilknytning	Tæt	Tæt
Uddannelse	Skønnes tilstrækkelig på forskerniveau.	Mangelfuld
Rammebetingelser internationalt	Muligvis gode rammebetingelser: forskningstilknytning	Som de andre
Produktudvikling	Fælles	Fælles
Sortiment	-	-
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Få ekstra højtuddannede	Muligvis begrænsede behov til produktionen: op til 80 personer

2.1.8 Underleverandører/følgeindustrien

Parameter	Scenario 1	Scenario 2
Scenario beskrivelse Underleverandører/følgeindustrien (580)	Gartnerierhvervet er et kernesegment	Gartnerierhvervet er en uinter essant målgruppe
Lønomkostninger	Dansk niveau	Dansk niveau
Grad af samarbejde	Tæt samarbejde med erhvervet. Initiativer tages af leverandørerne.	Lav interesse for samarbejde. Ingen ideer og initiativer fra leverandørerne.
International konkurrence	Høj	Lav
Salgsfunktionen	-	-
Logistik	-	-
Teknologiniveau	Højt	Lavt
Finansiering	Muligt når det går godt	Afhænger af andre aktiviteter
Ledelse	Professionel	Professionel
Kritisk masse	På under	Langt under
Forskningstilknytning	Løs og ad hoc	Mangler
Uddannelse	Tilstrækkelig	Vil blive mangelfuld
Rammebetingelser internationalt	Som de andre, dog eksisterer der støtteordninger i NL.	Som de andre
Produktudvikling	Individuelt og kunden er oftest initiativtageren	Lille til ingen interesse
Sortiment	Snævert	Snævert og lavt prioriteret
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Faldende med 20 til 30 %	Faldende med over 50 % som søges kompenseret af andre kunder

2.1.9 Brancheorganisationerne

Parameter	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3
Scenario beskrivelse Brancheorganisationerne (70)	Samling på tropperne	Enhver klarer sig selv	Internationalisering øges
Lønomkostninger	-	-	-
Grad af samarbejde	Højt. Organiserer rollefordelingen	Lavt. Ingen klar rollefordeling.	Højt. Organiserer rollefordelingen
International konkurrence	Høj	Høj	Høj
Salgsfunktionen	Tager initiativer til samarbejde	Ingen samlede initiativer	Tager initiativer til samarbejde
Logistik	Tager initiativer til samarbejde	Ingen samlede initiativer	Tager initiativer til samarbejde
Teknologiniveau	Tager initiativer til samarbejde	Ingen samlede initiativer	Tager initiativer til samarbejde
Finansiering	Skaber tillid til branchen	Individuelle kontakter	Skaber tillid til branchen
Ledelse	Tager lederskab for erhvervet	Op til den enkelte	Koordinerer internationale indsatsområder.
Kritisk masse	Over	Under	Over
Forskningstilknytning	Koordineret i tæt samarbejde	Grundlaget for forskningen falder bort	Formidler international forskningskontakt.
Uddannelse	Tager initiativer til samarbejde	Ingen samlede initiativer	Tager initiativer til samarbejde
Rammebetingelser internationalt	Tager initiativer til at forbedre betingelserne	Ingen samlede initiativer	Tager initiativer til at forbedre betingelserne i DK. Interessekonflikt.
Produktudvikling	Påpeger og understøtter fælles behov	Individuelt og uden støtte	Påpeger og understøtter fælles behov
Sortiment	Initiativer mulige	Ingen koordinering	Initiativer mulige
Samlet forventet effekt på beskæftigelsen på Fyn	Status quo pga. tilflytning opvejer afgang	Færre når erhvervet generelt reduceres.	Status quo evt. vækst pga. de internationale aktiviteter.

3. REFERENCER, TIDSSKRIFTER OG WEBSITES

- (1) AFP, Slutrapport: ”CC – depoter”. Afsætningsforeningen for Potteplanter, maj 2004. www.afp-dk.dk
- (2) AFP, Slutrapport: ”Fælles kommunikationsplatform til lastbiler”. Afsætningsforeningen for Potteplanter, oktober 2004 www.afp-dk.dk
- (3) AFP, Slutrapport: ”Indtransport”. Afsætningsforeningen for Potteplanter, marts 2004. www.afp-dk.dk
- (4) AFP, Slutrapport: ”Røde Skiver”. Afsætningsforeningen for Potteplanter, Juli 2004. www.afp-dk.dk
- (5) AFP, Slutrapport: Konkurrentanalyse. Afsætningsforeningen for Potteplanter, april 2004. www.afp-dk.dk
- (6) AIPH/Union Fleurs. International Statistics 2003 for Flowers and Plants, Institut für Gartenbauökonomie der Universität, Hannover. www.aiph.org
- (7) Bloemen Krant, Aalsmeer
- (8) CBS Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen, www.cbs.nl//statline
- (9) Danmarks Statistik, Gartneritælling 2002, m.fl. www.dst.dk
- (10) DEG, Dansk Gartneri i Tal 2004, Beretning og regnskab 2004, september 2004 www.deg.dk
- (11) Der Gartenbau, Bundesministerium für Verbraucherschutz, juli 2002
- (12) Erhvervsuddannelser, Gartneriområdet. Det Faglige Uddannelsesudvalg for Jordbrug. Risskov, juni 2004.
- (13) Flora-Dania Marketing A/S, Salgsudviklingen i Danmark og Holland 1995 – 2002. Temarapport 2003.
- (14) Flora Holland Visie, firmablade Blomsterauktionen Flora Holland, Naaldwijk. www.floraholland.nl
- (15) FOI, Danmark - Holland - En analyse af konkurrencevilkårene for væksthushortneri, Fødevareøkonomisk Institut 1999, rapport nr. 109
- (16) FOI, Gartnerierhvervets produktivitetsudvikling, Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomisk Institut, internt arbejdsnotat.
- (17) FOI, Jordbrugets prisforhold 2003. Serie C nr. 88. Fødevareøkonomisk Institut. København 2004. www.foi.dk
- (18) FOI, Vækst med vilje – gartneri, rapport nr. 153. Fødevareøkonomisk Institut 2003
- (19) Fra Jord til Bord. Kursuskatalog. Efterår 2004. Dalum Uddannelsescenter.
- (20) Fruit & Veg Tech, internationalt fagtidsskrift. www.HortiWorld.nl
- (21) Gartnerierhvervet – Jobprofiler og scenarier. Kim Faurschou og S. Bøgede Andersen. Uddannelsesudvalget, Gartneribrugets Arbejdsgiverforening. Oktober 2000.
- (22) HBAG, Export-Statistiek Bloemkwekerijprodukten, Aalsmeer. www.HBAGbloemen.nl

- (23) HBAG, Kengetallen, årlig publikation, HBAG-Bloemen en planten, Aalsmeer www.HBAGbloemen.nl
- (24) Horti-Fair, årlig gartneri- og teknikudstilling på RAI Amsterdam. www.hortifair.nl/
- (25) IPM Messen, årlig international plantemesse i Essen. www.messe-essen.de and www.ipm-messe.de
- (26) Købmandsstandens Oplysningsbureau, diverse søgninger www.kob.dk .
- (27) LEI Landbouw Economisch Instituut, Land- en Tuinbouwcijfers 2004 www.lei.wur.nl
- (28) Maut. Kalkulationsmodeller og forudsætninger. International Transport Danmark og Danske Speditører, juni 2003
- (29) NBV/UGA Årsberetning, Stralen-Herongen. www.nbv-uga.de
- (30) PfP, ”Er året i år en enlig svale – eller fremtidens vilkår?” Temarapport september 2004. FLORA-DANIA Marketing A/S. <http://www.prydplanter.dk/>
- (31) PPO og LEI, Op Kop, Internationale Concurrentiepositie en strategie Nederlandse Glastuinbouw, Wageningen www.ppo.dlo.nl
- (32) PPO, Kvantitative Informatie voor de Glastuinbouw 2003-2004, Wageningen. www.ppo.dlo.nl
- (33) PT, Marktmonitor 2003 Duitsland, Snijbloemen en planten, Productschap Tuinbouw. www.tuinbouw.nl
- (34) PT, Productinfo Tomaat 2003. Rapport 2004/28 Productschap Tuinbouw, Zoetermeer, maj 2004. www.tuinbouw.nl
- (35) PT, Produktinfo Champignon 2003, PT 2003-22 Produktschap Tuinbouw. www.tuinbouw.nl
- (36) Regnskabsanalyse, diverse årgange. Gartnerrevision, Leo Olsen og Dalgaard. www.lod.dk/gartner
- (37) SALA. Nyhedsbrev. Diverse udgaver. www.sala.dk
- (38) Sammenstilling top 1000 Tuinbouwbedrijven, Hillenraad 2004, Naaldwijk, profil af Hollands 1000 største virksomheder i vækshusgartnerierhvervet www.hillenraad.nl .
- (39) Statistiska Centralbureau, Jordbruksstatistisk Årsbok 2004, kap. 5 , Stockholm www.scb.se
- (40) Sundhedsstyrelsen www.sst.dk
- (41) Vakblad voor de Bloemisterij, Reed Business Information, fagtidsskrift www.vakbladvoordebloemisterij.nl
- (42) VBA Aalsmeer Nieuws, firmablade, Blomsterauktion Aalsmeer www.aalsmeer.com
- (43) VBN, Statistisch Jaarboek VBN 2003, Leiden. www.vbn.nl
- (44) VGB, Een Bloeiende Sector – de visie van de sierteeltgroothandel 2002-2007, udgivet af VGB, Hollands blomstergrossistsammenslutning, Aalsmeer www.vgb.nl
- (45) VGB, Groot Handelsblad, månedsblad for VGB, Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten www.vgb.nl
- (46) Zentrum für Betriebswirtschaft im Gartenbau e. V., Universität Hannover www.ifgb.uni-hannover.de Kennzahlen für den Betriebsvergleich im Gartenbau 2004, 47. årgang.

4. BEGREBS- OG DEFINITIONSLISTE

- (1) EurepGAP – et initiativ startet i 1997 af europæiske detailhandlere, der er gået sammen om at gennemføre et kvalitetssikringssystem indenfor fødevareproduktion baseret på ”good agricultural practice” forkortet GAP. Nogle detailhandlere kræver et certificeret EurepGAP-system, for at ville købe.
- (2) Hektar forkortes ha 1 ha = 10.000 kvadratmeter
- (3) Scenario – organiseret række tænkte begivenheder til belysning af en tænkt fremtidig situation.